

Posudek na magisterskou diplomovou práci z jazyka anglického

Jana Gutvirthová,

ROLE TLUMOČNÍKA V AZYLOVÉM ŘÍZENÍ S ČÍNSKY HOVOŘÍCÍMI MIGRANTY

UK FF ÚTRL Praha, duben 2008

Diplomová práce Jany Gutvirthové, která má charakter teoreticko-empirické studie, je dalším kvalitním příspěvkem k interdisciplinárnímu translatologickému výzkumu na ÚTRL FF UK. Jejím cílem je analýza průběhu azylového řízení s čínsky hovořícími migranty v České republice a zejména role samotného tlumočnicka. V tomto ohledu se jedná o první diplomovou práci tohoto typu u nás a je třeba k ní takto přistupovat.

Diplomová práce má 73 stránek a přílohy (formulář dotazníku pro tlumočnický a jejich vyhodnocení). Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou a obsahuje 6 základních kapitol. Diplomantka nejdříve charakterizuje tlumočení jako proces sociální interakce, přitom vychází zejména z názorů Cecilie Wadensjö, definuje monologický a dialogický model tlumočené komunikace a participativní rámec interakce a proměny vztahů mezi komunikanty (např. Goffman, Mason) čímž si připravuje půdu pro vymezení role tlumočnicka, které dopodrobna věnuje celou 3. kapitolu (typologie sociálních rolí dle Goffmanna) a zamýšlí se zejména nad problematickým normativním vymezením tlumočnickovy role, inklinujícím buď k výrazně omezujícímu preskriptivnímu nebo naopak příliš volnému pojetí. Shrnuje, že jako jediný objektivní přístup se jeví pozorování a popis rolí zaujímaných tlumočnickem v konkrétních komunikativních situacích, umožňujících následně vytváření specifických typů tlumočnických rolí v jejich komunikativním kontextu (s.12). Na tomto základě pracuje s typologií rolí tlumočnicka dle Venutiho, která vychází ze dvou hlavních přístupů: pasivního a aktivního vymezení tlumočnickovy role (s. 13-21), popisuje různé empirické výzkumy role tlumočnicka (C.V. Angelelli, F. Pöchhacker) a ilustruje na nich nejen výrazné rozdíly v chápání role tlumočnicka v rámci jednotlivých kategorií, ale i ambivalentní vztah mezi normativním a aktuálním výkonem role tlumočnicka. Zatímco ohled na normativní vymezení role ze strany tlumočnicka vede ke snaze o méně aktivní účast v procesu tlumočené komunikace, požadavky klientů ukazují, že spíše než respektování abstraktních norem se od tlumočnicka očekává zprostředkování efektivní komunikace a naplnění komunikačních potřeb jednotlivých účastníků. V důsledku těchto očekávání je následně tlumočnickovi dovoleno zasahovat do průběhu interakce mnohem výrazněji, než jak předepisují normy, vyžadující naprostou přesnost a úplnost tlumočeného projevu (s.23-24).

Ve 4. kapitole diplomantka představuje průběh azylového řízení, stejně jako právní a sociální rámec tlumočené komunikace, odehrávající se v tomto prostředí, který je určujícím faktorem pro zařazení do odpovídající tlumočnické kategorie a pro vymezení tlumočnickovy role. Opět popisuje i již uskutečněné empirické výzkumy tlumočení v azylovém zařízení – v Rakousku, Švédsku, Kanadě (S. Pöllabauer, C. Wadensjö, R. F. Barsky).

Poslední teoretická kapitola je věnována česko-čínské tlumočené komunikaci, a je do značné míry novátorská, protože srovnávací studie o tlumočnickém výzkumu v česko-čínské jazykové kombinaci nejsou běžným jevem a obdobná je i situace v případě odborné literatury na téma česko-čínské tlumočené komunikace. Komunikativní přístup, pohlížející na čínský jazyk jako projev sociálního chování podmíněný působením specifických historických, geografických, sociálních a kulturních faktorů, je v sinologické obci spíše ojedinělý, a to i v mezinárodním měřítku. Vzhledem k obtížné dostupnosti odborné literatury zabývající se sociokulturními aspekty tlumočené komunikace z čínského jazyka tak diplomantka v této

kapitole vychází zčásti z prací jak lingvistického, tak sociologického či historicko-politického zaměření, zčásti z osobních zkušeností s komunikací s čínskými mluvčími. Rozsah a povaha odlišností mezi českým a čínským jazykem, stejně jako komunikační konvence mluvčích obou těchto jazyků, zároveň naznačují nezastupitelnost tlumočnicka v procesu interpretace a převodu sdělení nejen po jazykové, ale i sociokulturní stránce.

V empirické části (6.kapitola, s. 45-65) vysvětluje J. Gutvirthová svůj původní záměr založit výzkum role tlumočnicka v azylovém řízení na analýze autentických nahrávek a zúčastněném pozorování tlumočené komunikace s čínskými žadateli v azylových zařízeních. Toto však nebylo přes veškeré vynaložené úsilí diplomantky možné uskutečnit, protože nehledě na počáteční povolení Správy uprchlických zařízení MV ČR, v konečné fázi byla žádost diplomantky o možnost nahrávání autentických pohovorů se žadateli o azyl zamítnuta. Proto se diplomantka rozhodla provést explorativní výzkum ve formě dotazníkového šetření mezi tlumočnickými z čínského jazyka, kombinující metody kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Cílem dotazníku (22 vyplněných formulářů – návratnost 32%) bylo zjistit, jaké je subjektivní vnímání role tlumočnicka v azylovém řízení mezi tlumočnickými z čínštiny (Goffmanův výkon role), jaké nároky na tlumočnicka v azylovém řízení kladou jednotliví účastníci (Goffmanova normativní role) a zda tlumočnicka cítí mezi těmito dvěma koncepty rolí nějaké zásadní rozpory. Struktura dotazníku byla inspirována podobným empirickým výzkumem interpersonální role komunitního tlumočnicka provedeným mezi tlumočnickými na severoamerickém kontinentu C. V. Angelelli, v Austrálii T. Chesherovou a v Rakousku F. Pöchlhammerem. Dotazník má několik oddílů (viz příloha DP) a diplomantka postupně výsledky dotazníkového šetření podrobně analyzuje (A. Statistický a profesní profil respondentů, B. Zkušenost s tlumočením v azylovém řízení a jeho vymezení, C. Kvalitativní analýza subjektivního pojetí role tlumočnicka v azylovém řízení a D. Kvantitativní analýza role tlumočnicka). Výsledky dotazníkového šetření ukazují několik poměrně zajímavých skutečností týkajících se jak profilu zúčastněných respondentů, tak i jejich pohledu na vlastní roli v tlumočení v azylovém řízení. Velká většina z nich neabsolvovala specifický tlumočnický výcvik a ani se neangažuje v specializovaných tlumočnických organizacích. Navzdory těmto formálním nedostatkům v profesní přípravě a organizovanosti však oslovení tlumočnicka vykazovali určitou rezervovanost ve vztahu k výraznému rozšíření vlastní role a aktivním zásahům do průběhu tlumočené komunikace, která je obvykle spíše spojována s normativním vymezením tlumočnickovy role. Tato opatrnost se však projevuje spíše v teoretické rovině, např. zdůrazňování zásady přesnosti, úplnosti, objektivity a nestrannosti tlumočení. Úzce formulované vymezení tlumočnickovy role převeden na konkrétní modelové situace v kvantitativní části dotazníku však ukazuje, že si respondenti uvědomují omezenou platnost normativního vymezení tlumočnickovy role a instinktivně jednají tak, aby výsledné sdělení bylo především funkční a odpovídalo zamýšlenému záměru původního mluvčího a stávají se tak jednoznačně aktivními účastníky komunikačního procesu. Rozšířená role tlumočnicka jako aktivního jazykového a kulturního zprostředkovatele, patrná i ve sledované skupině českých tlumočnicků z čínského jazyka, však s sebou přináší i otázku stanovení hranice tlumočnickových zásahů do tlumočené komunikace a přijatelnosti těchto zásahů primárními komunikanty, kteří je vnímají jako projev ohrožení své výsadní pozice v tlumočené komunikaci. Možným východiskem, jak správně konstatuje diplomantka, by tak mohla být například užší spolupráce tlumočnicků s ostatními profesionálními účastníky azylového řízení a cílené zvyšování vlastních jazykových a odborných znalostí, vedoucí k uznání tlumočnicků jako expertů na mezijazykovou a mezikulturní komunikaci s vlastními pravomocemi zasahovat do průběhu azylového řízení. Již pouhé uznání tlumočnickova aktivního podílu na průběhu a výsledku tlumočené komunikace by prozatím mohlo být dostačujícím impulsem k přehodnocení zjevně nevyhovujícího normativního vymezení jeho role a hledání nových přístupů k tlumočené komunikaci i mezi zadavateli tlumočení.

K formální stránce DP mám několik drobných připomínek: na s. 36 řadí diplomantka češtinu mezi jihoslovanské jazyky? Na s.50 se v textu vyskytuje citace („...tlumočení, které osobám neovládajícím úřední jazyk dané země umožňuje...“), ale není uveden zdroj? Chybí povinné české resumé – je uveden pouze Závěr (s. 66) –dodat k obhajobě a vložit do DP.

Diplomová práce Jany Gutvirthové se zabývala dosud u nás nezpracovanou tematikou tlumočení v azylovém řízení, která by si zasloužila obdobné výzkumy i v dalších jazykových kombinacích, aby bylo možné dospět k obecněji platnému vymezení role tlumočnicků, kvality tlumočení a sjednocení standardů kladených na tuto profesi a konkrétněji také uvažovat o zřízení a náplni možných akreditačních kurzů pro tento typ tlumočení (viz rozvojový projekt MŠMT na rok 2008 „Vývoj kurzů CŽV pro státní správu – komunitní tlumočení ve styku s cizinci a menšinami“.)

Práce Jany Gutvirthové splňuje všechny náležitosti magisterské diplomové práce a je jasně, srozumitelně, poctivě napsaná. Způsobem zpracování dané problematiky diplomantka prokázala, že výborně zvládla veškerou odbornou literaturu, že s prostudovanou literaturou a empirickým materiálem dovede dobře pracovat a je schopna jednotlivé úvahy, názory a poznatky správně utřídit, předložit a systematizovat. V této souvislosti oceňuji rozsáhlou bibliografii uvedenou v závěru diplomové práce.

Diplomovou práci **Jany Gutvirthové** doporučuji k obhajobě a hodnotím ji stupněm **v ý b o r n ě**. O definitivní klasifikaci rozhodne vlastní průběh obhajoby.

Doc.PhDr. Ivana Čenková, CSc.

Praha 11.5.2008